

Folkeminder i Ribe Amt.

Af August F. Schmidt.

For Lokalhistorikere er det af Betydning at være fortrolig med den Egns Folkeminder, som de har taget til Opgave at skildre. Ja, der bør i ethvert større Arbejde om et Sogn være fyldige Oplysninger om dets gammeldags Folkeliv, om Bondearbejder, Bygninger, Fester, Højtider, Stedsagn, Folketro m. m. Store Mængder af Folkeminder fra alle Danmarks Egne er indsamlede, men der er naturligvis langt igen, inden man tør sige, at det meste Folkemindestof er optegnet og bevaret for Eftertiden. Lokalhistorikere kan udføre en virkelig betydningsfuld kulturhistorisk Gerning ved at indsamle de endnu af gamle Mennesker erindrede få Rester af det Almueliv, der nu for stedse er forsvundet.

I den i 1904 oprettede *Dansk Folkemindesamling* (Kgl. Bibliotek, København K.) findes der et meget stort, *utrykt* Stof af Folkeminder fra alle Landets Egne. *Ribe Amt* er også vel repræsenteret her, men dog ikke i så høj Grad som ønskeligt. Der findes i dette *Arkiv Optegnelser fra ethvert Sogn i Ribe Amt med Undtagelse af følgende tre Sogne: Næsbjærg Sogn (Skads Herred), Hjarup Sogn (Anst Herred) og Vejrup Sogn (Gørding Herred).*

Det var i høj Grad ønskeligt, om der også kunde blive optegnet Folkeminder fra disse Sogne til Opbevaring i Dansk Folkemindesamlings Arkiv.

Fra det største Antal af Sogne i Ribe Amt er det kun ganske få Optegnelser af Folkeminder, der haves, så der er i Virkeligheden endnu et stort Indsamlingsarbejde at gøre på dette Område. Af de Sogne, der haves mange utrykte Optegnelser fra, kan nævnes: *Ølgod* (bliver benyttet af *Salomon Frifelt* i hans endnu uudgivne Bog om Ølgodegnens Bondekultur), *Nordby*, *Sønderho*, *Grene*, *Vorbasse* (deriblandt Prof. *P. S. Vigs* Hyrdedrengerindringer, delvis benyttede i min Bog: *Hyrdedrenge og Hyrdeliv* 1926), *Bække* (bliver benyttet i den endnu uudgivne Bog om Bække Sogn), *Anst* (også i *Svend Grundtvigs* Samling i DFS. 16 og DFS. 1906/7/8: Ordsamlinger; jfr. *H. Grüner Nielsen*: Vore ældste Folke-danse 1917, 56), *Skanderup*, *Folding*, *Vejen*, *Darum* (jfr. *P. J. Nielsen*: Fra Darum Sogn 1927), *Jærnved*, *Farup* og *Manø*.

Der findes slet ikke så få trykte Folkeminder fra Ribe Amt. Således har *Evald Tang Kristensen* (1843—1929) på sine Indsamlingsrejser rundt i Amtet optegnet meget og fortrinligt Stof, der for Hovedpartens Vedkommende findes trykt rundt omkring i hans mange Bøger, især i *Danske Sagn I—VII* (1892—1901); ny Række 1928 ff. (Woels Forlag), hvoraf tre Bind er udkommet, da dette skrives. Manuskriptet til de øvrige endnu uudgivne Bind er tilgængelig for Forskningen i Dansk Folkemindesamling. Endvidere findes der mange Folkeminder fra Ribe Amt i hans Bøger: *Jysk Almueliv I—VI* (1891—94), samme Værks Tillægsbind I—VI (1900—1905), i *Jyske Folkeminder I—XIII* (1871—1897) m. fl. Til *Danske Sagn* og *Jysk Almueliv* er udførlige Registre over Person- og Stednavne samt en Fortegnelse over Meddelere, hvorfor man meget let kan finde, hvad der i disse Hovedværker er fra Ribe Amt. I *Evald Tang Kristensens* vældige Memoireværk: *Minder og Oplevel-*

ser I—IV (1923—1928) gør han udførlig Rede for sine Indsamlingsrejser, også i Ribe Amt, hvorfor det er meget praktisk ud af Minder og Oplevelser at opnotere hans Rejseruter i Ribe Amt. Man kan af disse Ruter omtrønt skønne, hvor han har mest Stof fra. Overhovedet kan enhver, der sysler med Folkeminder, ikke vel undvære Evald Tang Kristensens Minder og Oplevelser.

Man må erindre, at Stoffet i E. Tang Kristensens Bøger slet ikke er bearbejdet. Det findes optegnet, som han har hørt det fortalt af sine Meddelere. Anderledes er det i *H. F. Feilbergs Bøger*. Dér er det af E. T. Kristensen og af Feilberg m. fl. indsamlede Folkemindemateriale heldig bearbejdet, så vi bl. a. fra Feilbergs Hånd har fået den bedste Skildring af dansk Almuelev, som overhovedet eksisterer. Og denne klassiske Skildring: *Dansk Bondeliv*, som det i Mands Minde førtes, navnlig i *Vestjylland I—II* (1889, 1899; tredje Udg. 1922) er nøje knyttet til Ribe Amt, idet Hovedparten af Værkets Indhold hidrører fra Egnen mellem Ribe og Esbjerg. H. F. Feilberg var som bekendt Præst i *Darum* 1876—1892. Tidligere (1869—1876) var Feilberg Præst i *Brørup Sogn* og fra denne Tid stammer hans første Fremstilling af Bondekultur i Ribe Amt, nemlig Afhandlingen: *Almuens Sæd og Skik i Egnen mellem Kolding og Ribe* (i *Nordisk Månedsskrift* 1872). Feilbergs Folkelivsarbejder har fået mange Efterfølgere, omhandlende forskellige Egnes Almuekultur (se f. Eks. »Danmarks Folkeminder«s Skrift-række 1908 ff.).

Fra Ribe Amt haves der, i Forhold til flere andre Amter, slet ikke så få — mest mindre — Skildringer af gammeldags Folkeliv, Tro, Industri, Skikke m. v. En hel Del af disse Arbejder, især fra Amtets Østeregn, er anført i min Bog: *Skanderup Sogn 1926—28*, 170 f., som jeg her tillader mig at henvise til. Folkloristiske

Bidrag af forskellig Art findes også i Sognehistorier som *H. K. Kristensen: Lunde Sogn* (1923), *L. S. Jespersens: Fra Starup Sogn* (1920—22), *P. J. Nielsens: Fra Darum Sogn* samt i de mange Bidrag til forskellige Sognes Historie, som findes i *Fra Ribe Amt* 1903 ff., f. Eks. i Årgangene 1905 (*Vilslev*), 1908 (*Darum*), 1909 (*Jedsted og Hillerup*), 1910 (*Jerne og Skads*), 1911 (*Jandrup og Billum*), 1913 (*Sneum og Tjæreborg, Anst*), 1914—15 (*Jerne*), 1915 (*Hodde og Tistrup, Vorbasse [Fitting]*), 1916 (*Ho-Oxby*), 1917 (*Veerst, Bryndum*), 1918—19 (*Varde og Hjerting*), 1919 (*Fanø*), 1920 (*Alslev*), 1925 (*Jerne, Vester Vedsted*),¹⁾ 1928 (*Manø*), 1929 (*Lejrskov*).

Af Arbejder, der omhandler særlige kulturelle Forhold Ribe Amt vedrørende, skal nævnes de vigtigste. *Andreas G. Jensen: Jydepotten* (1924), et fortræffeligt Arbejde, der giver grundige Oplysninger om vort Lands ældste Håndværk, Pottefabrikationen, som i Vardeegnen var en overordentlig betydelig Næringsvej for »Pottetkoner« og »Pottemænd«. — Andre industrielle Talenter fra Vardeegnen: *Salt- og Stivelsesindustrien i forrige Arhundrede* og *Høleer fra Kvie* er afhandlede af *J. Olsen* (*Fra Ribe Amt* 1905) og *H. P. H. Novrup* (*Fra Ribe Amt* 1915).²⁾ *Brændevinsbrændingen i Vestjylland* har *Søren Alkærsig* skrevet instruktivt om i *Fra Ribe Amt* 1924 (jfr. *Alkærsigs Afhandling: På Jagt efter Brændevinstøj* smst. 1905). — Den gammeldags Form for Fiskeri på Vesterhavet er med Omhu og Sagkundskab skildret af *Torben Klinting* i *Fiskerne ved Ny-*

¹⁾ Om sit Barndomsliv i V. Vedsted Præstegård har *H. F. Feilberg* skrevet en såre skøn og omfangsrig Skildring i »Sønderjydske Aarbøger«, 1897, 165—216.

²⁾ Men langt bedst i: *N. Kristensen, Pedersborg: Hølemedningen i Vestjylland*. Varde 1923.

mindegab (1927). Forfatteren redegør for Fiskeriet som det dreves i Årene 1865—70, og som det fortsattes til Århundredets Slutning, da Besejlingsforholdene, det engelske og tyske Trawlfiskeri og Kutterfiskeriets Opblomstring i Esbjerg samt flere andre medbestemmende Årsager tvang vore Fiskere til at holde op med Fiskeri på gammeldags Maner.

H. Grüner Nielsens lærde, men meget underholdende Bøger: *Vore ældste Folkedanse, Langdans og Polskdans* (1917) og *Folkelig Vals* (1920) bringer mange Oplysninger fra Ribe Amt, især fra Fanø og Manø.

Smugleriet ved Kongeåen er udførligt skildret i *P. Eliassens store Arbejde: Kongeaaen eller den gamle Grænse I—II* (1925—26) og i flere større Afhandlinger af *Søren Alkærsig* (i Saml. t. j. Hist. og Top. 3. Rk., IV og i *Fra Ribe Amt* 1905, 1907, 1909, 1911). *Jesper Madsens Bog: Studehandelens Historie i Danmark* (1908) indeholder også Bidrag til Kongeågrænsens Historie. Madsens Afsnit om Smugleri er dog helt og holdent bygget på Undersøgelser af Alkærsig.

Mere specielle Emner som: *Haver og Havebrug i Ribe Amt i gamle Dage* af *Johannes Tholle*, *Helligkilder* samt *Sagn og Tro knyttet til Sten* findes der Arbejder om i *Fra Ribe Amt* 1926, 1927, 1928.

En Række Afhandlinger af større eller mindre Betydning for den almindelige Historie, fremkomne i *Fra Ribe Amt*, er samlet af S. Alkærsig i *Årbogen* for 1928, 5 f. Forøvrigt henvises til *Chr. Heilskovs: Historisk-topografisk Tidsskrift-Index* for Ribe Amt (FRA. 1921), *Traps Danmark* (4. Udg.) VIII 1928 og *Svend Thomsens: Danske blandede Tidsskrifter 1853—1912* (1928) og *Erichsens og Krarups: Dansk historisk Bibliografi*.

Ovenstående kortfattede Oversigt kan måske være til Nytte for en og anden Lokalhistoriker, der har sær-

lig Interesse for Folkeminder. Samtidig skulde den indeholde en Opfordring til de interesserede om, imens Tid er, at optegne Folkeminder, som bedes sendt til Dansk Folkemindesamling, hvorfra Optegnelsespapir sendes på Forlangende.
